Vena Lok Prabodhan Shikshan Sanstha Hinganghat's

SHRI SAIBABA LOK PRABODHAN ARTS COLLEGE, WADNER

Th-Hinganghat, Dist- Wardha

Research Papers Published in UGC Care (0nline)

Academic Year

2018-19

W. G. C. अर्गळ   मा. कार्डकर   (2096)   (7)

ISSN : 2348-7143
Vol. 5, Issue 3

Impact Factor – 6.261   ISSN – 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

Multidisciplinary International E-research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

July-august-September-2018

Vol. 5   Issue-3

Chief Editor -
Dr. Dhanraj T. Dhangar,
Assist. Prof. (Marathi)
MGV'S Arts & Commerce College,
Yeola, Dist – Nashik [M.S.] INDIA

Executive Editors :
Prof. Tejesh Beldar, Nashikroad (English)
Dr. Gajanan Wankhede, Kinwat (Hindi)
Mrs. Bharati Sonawane-Nile, Bhusawal (Marathi)
Dr. Rajay Pawar, Goa (Konkani)

या अंकाचे सर्व अधिकार प्रकाशकांनी स्वतःकडे राखून ठेवलेले आहेत. लेखांचे प्रकाशन वा पुनर्प्रकाशनाचे अधिकार प्रकाशक आणि संबधित लेखाकाधीन समान असून शोध निबंधातील मते ही संबधित लेखाच्या लेखकांची वैयक्तिक मते आहेत त्या मताशी संपादक व प्रकाशक सहमत असतीलच असे नाही.

SWATIDHAN INTERNATIONAL PUBLICATIONS
For Details Visit To : www.researchjourney.net

© All rights reserved with the authors & publisher   Price : Rs. 800/-

हिंदी विभाग

28	बौद्ध एवं शैवो की दार्शनिक समन्वयाभिव्यक्ती : नाथ साहित्य	डॉ. शशिकांत सोनवणे	152
29	आचार्य नरेन्द्र का किसान एवं मजदूर आंदोलनो में योगदान	डॉ.राजीव रतन	163
30	नाटककार जगदीशचंद्र माथुर ('कोणार्क नाटक के विशेष संदर्भ में)	डॉ. सुचिता गायकवाड	169
31	हिंदी कविता और वर्तमान संदर्भ में रस सिद्धांत	डॉ.ज्ञानेश्वर महाजन	176
32	आदिवासी क्षेत्रो में महिलाओं की स्थिती	प्रा.आर.एन.वाकळे	180
33	विद्यानिवास मिश्र के निबंधो में पर्यावरण	डॉ. अनंत शिंगाडे	183
34	डॉ. सुशीला टाकभौरे के काव्य में अभिव्यक्त भारतीय समाज	डॉ. उद्धव भंडारे	186
35	'मोहे रंग दो लाल' में विषयों की विविधता	प्रा. अंजीता वेलीप	194
36	केदारनाथ अग्रवाल की कहानी 'समाज की भूल में नारी जीवन	प्रा. संतोष नागरे	201
37	संकिर्ण मानसिकता की प्रस्तुति : ' हे गंगा तुम बहती हो क्युं...?'	डॉ. धीरज व्हत्ते	204
38	हिंदी दलित कहानियों में अभिव्यक्त भारतीय समाज	डॉ. उद्धव भंडारे	208

मराठी विभाग

39	जैन धर्मातील दीक्षा	प्रा. बाळासाहेब गणपाटील	214
40	हिंदू धर्मातील स्त्रियांचे सामाजिक स्थान व मानवी हक्क	डॉ. वंदना चौधरी	218
41	लोकसाहित्यातील लोकजीवन व लोकसमजुती	डॉ. बाबासाहेब शेंडगे	220
42	लोकनाट्य जांभूळ आख्यान	आश्विनी माने	224
43	कोकणातील लोकनाट्य 'नमन-खेळे'-एक चिकित्सा	दुर्गेश मजिक	230
44	साक्री तालुक्यातील अहिराणी ओवीगीतातील स्त्री-जीवन	डॉ.प्रकाश साळुंके	237
45	'कणसरी डुलं' मधील आदिवासींचे समाज वास्तव	डॉ. अंजली मस्करेन्हस	243
46	चक्रधर स्वामींची साधकासाठी आचारसंहिता	डॉ. प्रवीण कारंजकर	247
47	संत चोखामेळा आणि त्यांचा परिवार	डॉ.काशिनाथ ब-हाटे	250
48	संत कवयित्रींच्या काव्यातील मुक्त आविष्कार	डॉ. शीला गाढे	257
49	विद्याधर गोखले यांची संगीत नाटके	प्रा. विद्या बावणे	260
50	१९६० पूर्वीच्या मराठी नाटकातील स्त्री	डॉ. अशोक लिंबेकर	263
51	महापुरुषांच्या कृतीशील जलनीतीची वर्तमानकालीन उपयुक्तता	डॉ. दादाराव गुंडरे	271
52	डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर आणि अस्पृश्यता निर्मुलन	डॉ.उमाकांत वानखेडे	275
53	राजर्षी शाहू महाराज यांचे अस्पृश्यांच्या उद्धाराचे कार्य	डॉ. लता आंदे	279
54	महात्मा गांधींच्या विचारांचा मराठी साहित्यावरील प्रभाव	डॉ. अनिल गर्जे	285
55	दलित कविता आणि सद्यस्थिती : एक आढावा	प्रा.सिद्धार्थ इंगोले	289
56	दलित कविता आणि सद्यस्थिती	डॉ. बाळासाहेब लिहीणार	292
57	अण्णाभाऊ साठे यांच्या साहित्यातील गावगाडा	डॉ. सहदेव चव्हाण	295
58	ग्रामीण कादंबरीतील स्त्री संघर्ष	डॉ. संतोष देशमुख	299
59	मराठी साहित्यातील स्त्रियांचे कथालेखन	डॉ.सुवर्णा गाडगे	302
60	राष्ट्रसंतांच्या लेखनातील राष्ट्रीय विचार	डॉ. प्रवीण कारंजकर	307
61	'पोटमारा' कादंबरीतून उच्च शिक्षित तरुणांच्या समस्या	डॉ.किशोर पाठक	311

चक्रधर स्वामींची साधकांसाठी आचारसंहिता

डॉ. प्रवीण कारंजकर
श्री. साईबाबा लोकप्रबोधन कला महाविद्यालय,
वडनेर जि. वर्धा
मो.नं. ९७६५६२३२३४
Email Id :- pkarnjkar@rediffmail.com

दृष्टांतपाठ या महानुभावीय ग्रंथाचेश्रेय केशिराजबासांकडे जाते या ग्रंथात ११४ दृष्टांत येतात. या केशिराजबासांचे गुरू होते नागदेवाचार्य नागदेवाचार्याच्या सांगण्यावरून त्यांनी मराठीत रचना करायला प्रारंभ केला. मुळ लीळाचरित्र या ग्रंथातील निवडक ११४ दृष्टांत निडून त्यांना क्रमवार मांडून त्यांना दृष्टांत पाठ तयार केला. प्रत्येक दृष्टांताचे सुत्र, दृष्टांत आणि दार्ष्टान्तिक असे तीन भाग पडतात. यातील पहिले दोन श्री. चक्रधर स्वामींनी निरूपण केलेले आहे. तर तिसरे केशिराजबासांनी तयार केलेले आहे.

या दृष्टांतपाठात महानुभाव पंथाचे तत्वज्ञान सामावलेले आहे या तत्वज्ञानात सिध्दांत व आचार धर्म एकत्र गुंफलेले दिसतात. महानुभाव पंथाच्या तत्वज्ञाना नुसार जीव, देवता, प्रपंच व परमेश्वर हे चार पदार्थ नित्य शाश्वत आणि स्वतंत्र आहे. यापैकी जीव हा बध्द मुक्त आहे म्हणजे तो मायेच्या बंधनात असला तरी मुक्त होऊ शकतो. दुसरा पदार्थ म्हणजे देवता या त्रिगुणात्मक म्हणजेच रज, तम आणि सत्य गुणांनी बध्द असतात. तिसरा पदार्थ म्हणजे प्रपंच हा नाशिवंत आहे. प्रपंचाचे मुळ कारण म्हणजे पृथ्वी, आप, तेज, वायु व अनल ही पंचतत्वे होत. या सोबत रज, सत्व, तम म्हणजे एकूण आठ गुण यात येतात. या प्रपंचाचे स्वरूप महानुभव पंथीय जड मानतात. चौथा पदार्थ म्हणजे ईश्वर असून तो स्वानंदरमन, परमानंधन, सकळकाम परिपूर्ण एवढेच नव्हे तर कृपाळू, कणवाळू मायाळू, दयाळू आहे.

या परमेश्वराची प्राप्ती करणे हेच जीवाचे ध्येय आहे. तेच जीवनाचे जीवितकार्य आहे. असे महानुभावपंथीय म्हणतात. पण या जीवाला मुक्ती प्राप्तीची गरज का पडावी असा प्रश्न पडतो. तेव्हा महानुभावी यांच्या मते, जीव हा तमात पडलेला असतो म्हणून तो बध्द असतो.

या वंधनातून ईश्वरच त्याला मुक्त करू शकतो. या मुक्तीसाठी जावाने कोणता आचार धर्म स्वीकारावा याचे विवेचन महानुभाव तत्वज्ञान सांगतेच सोबत आचार सिध्दांताचे सुलभ स्वरूपही विविध दृष्टांच्या माध्यमातून सांगतांना दिसते.

दृष्टांत पाठातील अध्यात्मिक सुत्रे :

१. परमेश्वर कृपा अधिकारी व्यक्तिस प्राप्त झालीतर सहाय्यक व अनाधिकारी व्यक्तिस प्राप्त झाली तर मारक ठरते[१]
२. परमेश्वराचे स्वरूप 'अगाधाचे अगाध' असून लौकीक विद्यांच्या सहाय्याने त्याची प्राप्ती होणार नाही[२]
३. जीवास लागलेली अनादी अविधा एका परमेश्वराच्या कृपाशक्ती नाहीशी होते[३]
४. परमेश्वर अनिमित्य वंधू व अनाथनाथ असून प्रसंगी तो जीवाच्या ठीकाणी नसलेली आर्तता उत्पन्न करून ज्ञान देतो.[४]
५. जीव केवळ सवयीने स्वत:चा नाश करून घेतात. परमेश्वर त्याचे त्रिताप फेडून त्यांना आपले सन्निधान देतो[५]
६. साधकाने ''देव माझा : मी देवाचा'' या वृत्तीने असावे[६]
७. वानरीची पकड जशी तिला झाडावरून खाली पडु देत नाही त्याचप्रमाणे ईश्वरास घट्ट धरले असता तोही आपल्या भक्ताचा अध:पात चुकवितो[७]

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION

Impact Factor - 6.261

ISSN - 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

Multidisciplinary International E-research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

October-2018 Special Issue - 69

Chief Editor : Dr. Dhanraj Dhangar
Assist. Professor,
Dept. of Marathi,
MGV's Arts and Commerce College, Yeola
Dist. Nashik (M.S.) India.

Executive Editors :
Prof. Tejesh Beldar, Nashikroad (English)
Dr. Gajanan Wankhede, Kinwat (Hindi)
Mrs. Bharati Sonawane-Nile, Bhusawal (Marathi)
Dr. Rajay Pawar, Goa (Konkani)

This Journal is indexed in :

- University Grants Commission (UGC)
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmoc Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- Indian Citation Index (ICI)
- International Impact Factor Services (IIFS)

For Details Visit To : www.researchjourney.net

SWATIDHAN PUBLICATIONS

48	नवपत्रकारिता	मनीषा मोहोड	255
49	पुराण साहित्य : उत्पत्ती, स्वरूप, अंतरंग	डॉ. संतोष चतुर	258
50	भारतातील राष्ट्रवादाचा इतिहास	डॉ. डी.एम. चौधरी	265
51	कीर्तन : एक संवादात्मक नाट्यप्रयोग	डॉ. सतीश चव्हांदे व प्रा. काशिनाथ तरासे	268
52	अधिकोषण व्यवस्थेतील तंत्रज्ञानाच्या बदलांचा अभ्यास	पंकज तायडे	276
53	१९८० नंतरच्या ग्रामीण साहित्याच्या भाषेचे बदलते स्वरूप	डॉ. रामकिशन दहिफळे	281
54	संत साहित्यातील मूल्यविचार	डॉ.अशोक लिंबेकर	284
55	आदर्श ग्राम संकल्पना	डॉ. प्रवीण कारंजकर	289
56	पुणे जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकेचे सामाजिक योगदान	प्रकाश पांढरमिसे	292
57	शोकात्म आविष्काराची संवेदनशील कलाकृती : हाल्या हाल्या दुधू दे	कु.प्रतिभा झळके	296
58	नेतृत्व आणि त्याचे घटक	डॉ. सुनील चकवे	300
59	पुणे जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँक-महिला बचत गटाची अर्थवाहिनी	प्रकाश पांढरमिसे	304
60	महाराजा सयाजीराव यांचे वैचारिक साहित्य : एक अभ्यास	डॉ. अनिल गर्जे	309
61	१९६७ची सार्वत्रिक निवडणूक : एक ऐतिहासिक विश्लेषण	प्रा. एकनाथ खरात	314
62	झुंज : एक जीवनसंघर्ष	प्रा. लालबा दुमटकर	319
63	पुणे विद्यापीठाशी सलग्न महाविद्यालयीन युवकांची आरोग्याधिष्ठीत शारीरिक सुदृढता व निरामयता स्तराचा चिकित्सक अभ्यास व मानांकन निर्मिती	सुनील पानसरे व डॉ. विनायक तुजारे	323
64	उच्च शिक्षण संस्थांमध्ये विशेष गरजा असणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी राबविले जाणारे उपक्रम (रेणुका कॉलेज ग्रंथालयाच्या संदर्भात)	डॉ. रमणिक लेनगुरे	331
65	संत एकनाथ व त्यांची भारुडे	डॉ. व्यंकटेश पोटफोडे	337
66	रोहा तालुक्यातील कुणबी समाजाचे लोकजीवन	डॉ. शंकर मुंढे	342
67	भारतीय राज्यघटना व पर्यावरण शिक्षण	डॉ. मोहन खताळ	348
68	सातवाहन कालीन बौद्ध लेणी : स्त्रियांचे योगदान	डॉ. माधवी खरात	351
69	प्रिया तेंडुलकरच्या कथांमधून व्यक्त होणारी चिंतनशीलता	डॉ. वैशाली झोडे	356
70	आदिवासी लोकगीतांमधील आदिबंध	डॉ. अंजली मस्करेन्हस	358
71	शैक्षणिक संशोधनात माहिती तंत्रज्ञानाच्या साधनांचा शिक्षकांना होणारा विविधांगी उपयोग	डॉ. पूर्णिमा वानखेडे	366
72	धुळे तालुक्यातील कापडणे गावातील आरोग्य केंद्रात काम करणाऱ्या आरोग्य सेविकांच्या समस्यांचा समाजशास्त्रीय अभ्यास	प्रा. अरविंद पाटील	372
73	कथाकार उद्धव शेळके यांच्या स्वातंत्र्योत्तर ग्रामीण कथा	डॉ. जितेंद्र गिरासे	377

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) – 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)–0.676 (2013)
Special Issue 69 : Multidisciplinary Issue
UGC Approved Journal
ISSN : 2348-7143
October-2018

आदर्शग्राम संकल्पना : राष्ट्रसंत

डॉ. प्रवीण कारंजकर
श्री साईबाबा लोकप्रबोधन कला. महा.
वडनेर जि. वर्धा
E-mail :- pkarnjkar@rediffmail.com
Mo. No. 9765623234

तुकडोजी महाराज राष्ट्रसंत मानले जातात याचे कारण त्यांनी आपली वाणी आणि लेखनी या माहामानवाने केवळ राष्ट्हीत व समाजहीत डोळया समोर ठेऊन झिजवली देश हा देवापेक्षाही श्रेष्ठ आहे या धारणेने त्यात पारतंत्र्य काळात लोकजागृती केली. स्वातंत्र्याच्या आकाक्षेने सारा देश पेटवून दिला. स्वातंत्र्यप्राप्ती नंतर त्यांनी आपल्या वैचारीक प्रवाहाला एक वेगळे वळण दिले आणि सर्व वैचारीक प्रवाह समाज सुधारणेसाठी वाहू घातला. समाजाचे प्रबोधन झाले नाही, समाज सुधारला नाही, नंतर मिळालेले स्वातंत्र्य आपल्याला पेलणार नाही. हे त्यांनी अचूक ओळखले. ज्ञानदेवांनी ''दुरिताचे तिमीर जावो'' असे पसायदान मागीतले तर तुकडोजींनी 'या भारतात बंधुभाव नित्य वसू दे' असा वर मागीतला.

तुकडोजींचा ग्रामगीता हा ग्रंथ म्हणजे ग्राम स्वराज्याचा व ग्राम सुधारणेचा एक महत्वाचा भाग होय. हा ग्रंथच त्यांनी पत्रिकेतून गावातील शेतकऱ्यांना अर्पन केलला दिसतो. ग्रामगीतेच्या अध्याय दहा मधून तुकडोजींनी प्रश्नोत्तराच्या माध्यमातून संघटणशक्तीचे महत्व, ग्राम निर्मितीचा पाया, सेवा संघटनेची आवश्यकता व निवडणूका या विविध विषयावर प्रकाश टाकला आहे.

गावाचे भेदी व गावाची दुर्दशा:—

तुकडोजी महाराजांनी ग्राम सेवेचा व ग्राम विकासाचा मार्ग जनतेला दाखविला तेव्हा त्यांचा हा सेवा भाव ऐकून गावातील एक व्यक्ती त्यांच्याकडे आली आणि त्यांनी गावातील कठीण परिस्थिती महाराजा समोर विषद केली.

अगोदरच वातावरण उत्तम असलेल्या एका ग्रामात काही लोक स्वार्थी घुसले व त्यांनी गावाचे वातावरण नासवून टाकले त्यांनी

सेवेचे सोंग उभे केले ।
आपले स्तुतिपाठक घुसविले ।
वाईट झाले ते माथी मारले।
खऱ्या सेवकांच्या ।। (१)

या मुळे सर्वत्र फुटीर वृत्ती बळावली, गुंडगर्दी सुरू झाली, स्वार्थ बोकाळला, जो तो मनाचा राजा झाला. काहींनी अतिनम्रता दाखविली, साहेबांचे जोडे सुध्दा पुसायला तयार झाले. गावात निवडणूका आल्यावर काहींनी दारू पिऊन व पाजून मोटार गाडीत आणून मते विकत घेतली. सत्तेसाठी वाट्टेल तशी पापे त्यांनी केली व यामुळे साऱ्या गावाची दुर्दशा झाली. यामुळे निराश झालेला तो ग्रामीण म्हणतो—

''सांगा आता काय करावे?
कासायाने गाव सुधारावे?
जे जे होईल ते ते पहावे
एसे वाटे निराशपणे ।।३०।।'' (२)

जाणत्याची कसोटी व ग्रामनिर्मितीचा पाया:— ग्रामगीतेची रचना करतांना तुकडोजी महाराजांनी केवळ ग्रामीण प्रश्नांचाच विचार केला नाही तर त्यावर उत्तरे सुध्दा सुचवीली आहेत.

Impact Factor – 6.261

ISSN – 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

Multidisciplinary International E-research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

November-2018 Special Issue – LXXIII

Chief Editor -
Dr. Dhanraj T. Dhangar,
Assist. Prof. (Marathi)
MGV'S Arts & Commerce College,
Yeola, Dist – Nashik [M.S.] INDIA

Executive Editors :
Prof. Tejesh Beldar, Nashikroad (English)
Dr. Gajanan Wankhede, Kinwat (Hindi)
Mrs. Bharati Sonawane-Nile, Bhusawal (Marathi)
Dr. Rajay Pawar, Goa (Konkani)

This Journal is indexed in :
- University Grants Commission (UGC)
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmoc Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)

RESEARCH JOURNEY

SWATIDHAN PUBLICATIONS

For Details Visit To : www.researchjourney.net

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION

58	मारुती चितमपल्ली यांच्या 'चकवाचांदण' आत्मचरित्रातील वनवैविध्य	प्रा. सचिन पाटील	301
59	लोकसाहित्य आणि ग्रामीण साहित्य:एक अनुबंध	डॉ.अनिल गर्जे	304
60	भारतीय लोकशाहीची पायाभरणी आणि ब्रिटीशकालीन कायदे-एक अभ्यास	डॉ.संभाजी पाटील	309
61	पंचवार्षिक योजनेमध्ये गृहनिर्माण धोरण	प्रा. नरेश इंगळे	314
62	जनाबाईंचे अभंग:एक अभ्यास	डॉ.प्रवीण कारंजकर	319
63	केशवसुत संप्रदायाची कविता	डॉ.भूषण बंड	323
64	विनोबा – जमनालाल बजाज संबंध	डॉ.दीपक लोणकर	328
65	उत्तम कांबळे यांच्या साहित्याच्या प्रेरणा	प्रा.माधव सूर्यवंशी	332
66	बचत गट आणि महिला सक्षमीकरण	प्रा.श्री.चंद्रकांत मोरे	336
67	सरदार कदमबांडे घराण्याचा संक्षिप्त परिचय	डॉ.शिवाजी वाघमोडे	339
68	आंतरराष्ट्रीय राजकारणावरील अशासकीय संघटनांचा वाढता प्रभाव : राष्ट्रासाठीचे आव्हान	डॉ. दिलीपसिंह निकुंभ	343
69	राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराजांच्या साहित्यातील सामाजिक,सांस्कृतिक व राष्ट्रीय विचार	प्रा.एस.आर.खैरनार	351
70	भारतीय संविधानाचे शिल्पकार : डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर	प्रा.विनय वाघ व डॉ.सुरेंद्र मोरे	355
71	पुनर्विचार : काही प्रश्नांचा धांडोळा	प्रा. लालबा द्रुमटकर	361
72	नव्वदोत्तर विदर्भातील शेतकरी चळवळीच्या नेतृत्वाचे समीक्षात्मक अध्ययन	प्रा.राजू लिपटे	364
73	भंडारा जिल्ह्यातील तापमानातील बदलाचा पर्यावरणीय अभ्यास	प्रा.श्रावण कापगते	367
74	अण्णाभाऊ साठे यांच्या कादंबरीतील स्त्री नायिकांचा समाजशास्त्रीय अभ्यास	प्रा.शरद गायकवाड	373
75	प्रवरेचा भगीरथ पद्मश्री डॉ.विठ्ठलराव विखे पाटील	डॉ. चंद्रकांत रुद्राक्षे	377
76	तणाव : मनातील द्वंद्वाचा अविष्कार	डॉ. मनीषा मुलकलवार व डॉ. प्रमोद मुलकलवार	382
77	भारतीय लोकशाही : पंचायतराज	डॉ.एन.बी.आघाव	386
78	राजर्षी शाहू महाराजांनी कोल्हापूर संस्थानात स्त्री संरक्षणासाठी केलेले कायदे	डॉ. डी.एम. चौधरी	390
79	भारतीय लोकशाही प्रणाली आणि प्रांतवाद	डॉ. अरुण शेळके	394
80	तापलेले दिवस : आत्मशोधातून आलेली कविता	प्रा. हेमंतकुमार बागडे	400
81	आदिवासींचे वीर	डॉ. अंजली मस्करेन्हस	404
82	ई-ग्रंथालय बी. एड् प्रशिक्षणार्थ्यासाठी अद्यावत शिक्षण व प्रशिक्षण घेण्यासाठी प्रभावी उपाय	प्रा. डॉ.दादासाहेब पवार	409
83	रामनाथ चव्हाण यांची कादंबरी 'निळी पहाट'	प्रा. गौतम बनसोडे	412
84	अश्वघोषाच्या साहित्यातील बौद्ध तत्त्वज्ञान	श्रीमती बकुल कांबळे	418
85	जागतिकीकरणाच्या प्रभावातील १९९० नंतरची मराठी कादंबरी	प्रा. प्राची जोशी	426
86	अण्णाभाऊंच्या साहित्यातील सामाजिक विचार	डॉ. प्रल्हाद होंडे	435
87	भारतीय राज्यघटनेचा सरनामा : एक विश्लेषणात्मक अभ्यास	डॉ. संभाजी पाटील	438
88	नव्वदोत्तर कथालेखकांच्या कथांतील आशयसूत्रे	डॉ. सहदेव चव्हाण	445
89	औरंगाबाद जिल्ह्यातील जलप्रणाली	डॉ. तुकाराम गजर	450
90	राष्ट्रवादी कॉंग्रेस पक्ष्याच्या विस्ताराची व्यूह रचना	प्रा. प्रदीप जगताप	453

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) – 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)–0.676 (2013)
Special Issue 73 :
UGC Approved Journal
ISSN : 2348-7143
November-2018

जनाबाईचे अभंग : एक अभ्यास

डॉ. प्रवीण कारंजकर
श्री साईबाबा लोकप्रबोधन कला. महा.
वडनेर जि. वर्धा
E-mail :- pkarnjkar@rediffmail.com
Mo. No. 9765623234

नामाची दासी म्हणजे जनाबाई. मराठवाड्यातील गोदाकाठचे गंगाखेड हे त्यांचे गाव तिच्या वडीलांचे नाव दया व आईचे नाव करूड विठ्ठल कृपेने जनाबाईचा जन्म झाला. व ती पाच–सहा वर्शाची झाल्यावर दमाने तिला दामारोटीच्या स्वाधीन केले. आपली जन्मकथा सांगताना जनाबाई, कृतयुगात पद्मीनी, त्रेतायुगात मंथरा आणि व्दापार युगात कुब्जा होती. अषी कळकथा सांगते.

जनाबाई आजन्म अविवाहित राहिली नामदेवाची सेवा करीत तीने जन्म काढला. संसार व परमार्थ यांची सांगड घालणाऱ्या वारकरी संप्रदायात असतांनाही जनाबाईने अविवाहित का राहावे? हा प्रष्न आहे. कदाचीत ती अतिषुद्रामधील असावी. असा तर्क 'करूंड' या नावाच्या निमीत्ताने ज. र. आजगावकर यांनी केला आहे. अतिषुद्र यातीत जन्म व तोही स्त्रीचा निरक्षरत्व आणि दासीपण या मुळे तत्कालीन समजतात जनाबाई स्थान उपेक्षेचेच होते.

(१) मज ठेवियले व्दारी। नीच म्हणोनी बाहेरी (१)

(२) होते लोकांमध्ये निंद्य। ते त्वा जगात केले वंद्य (२)

या मधून तिच्या भावनांचे दर्षन घडते.

अनन्य साधारण ईष्वर भक्ती हे जनाबाईच्या व्यक्तीमत्वाचे आणि काव्याचे वैषिश्टय अनुताप, षरणागती, प्रतिक्षा, धावा, देवासी भांडण, त्याच्या भेटीचा निर्धार आत्यंतिक निराषा आणि अखेरिस साकल्य या सर्व अवस्थातून जनावाईना जावे लागले. विठ्ठल भक्ती तिच्या मनात भिनली आहे. भावेषाने जवळ गेलेल्या गंगेला सागराने अव्हेरले तर तिने दु:ख कोणाला सांगावे असा तिचा सवाल आहे. जनाबाईचा हाकेत निरागस जीवीची आर्तता आहे. आपले सारे भाववळ एकवटुन ती विठ्ठलाला हाक मारते. त्यातुनच –––––

१) 'येगे माझे विठाबाई। माझे पंढरीचे आई' (३)

या सारखी षव्द कळ बाहेर पडते ती या आर्ततेतूनच या उत्कट भक्तीतुनच सोंह ज्योत प्रकटते व ती अंर्तयाहय 'तो' च वाटू लागते.

जनावाईचे अभंगात स्त्री सुलभ वृत्तीचा मनोज्ञ रंगही आहे.

राग येऊनी काय करीषी। तुझे बळ आम्हापासी।
नाही सामर्थ्य तुज हरी। जनी म्हणे धरिली चोरी। (४)

ही प्रेमातली पिरजोरी आहे तर–

''डोईचा पदर आला खांबावरी। भरल्या वाजारी मी
हाती घेइन टाळ खांद्यावरी वीणा। आता मज मना कोण करी
पंढरीचे पेठे मांडयिले पाल। मनगटावरी तेल घालातुम्ही
जना म्हणे देवा मी झाले सेवा। निघाले केषवा तुझ्या घरा। (५)

Vena Lok Prabodhan Shikshan Sanstha Hinganghat's

SHRI SAIBABA LOK PRABODHAN ARTS COLLEGE, WADNER

Th-Hinganghat, Dist- Wardha

Research Papers Published in UGC Care (0nline)

Academic Year

2019-20

Impact Factor – 6.261

ISSN – 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

International E-Research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

January-2019 Issue – 114 (B)

Recent Trends in Research

Chief Editor -
Dr. Dhanraj T. Dhangar,
Assist. Prof. (Marathi)
MGV'S Arts & Commerce College,
Yeola, Dist – Nashik [M.S.] INDIA

Executive Editors :
Prof. Tejesh Beldar, Nashikroad (English)
Dr. Gajanan Wankhede, Kinwat (Hindi)
Mrs. Bharati Sonawane-Nile, Bhusawal (Márathi)
Dr. Rajay Pawar, Goa (Konkani)

This Journal is indexed in :
- University Grants Commission (UGC)
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmoc Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)

For Details Visit To : www.researchjourney.net

SWATIDHAN PUBLICATIONS

30	मराठा साम्राज्याचे म्हैसूरकरांसोवत संवंध-विशेप संदर्भ तह	प्रा.आंबादास बाकरे	124
31	सबाल्टर्न इतिहासलेखन : एक अभ्यास	डॉ.संतोष बोढके	130
32	हाडोळती ग्रामवस्तीतील कृपी उत्पादनावर हवामान बदलाचा झालेला परिणाम अभ्यासणे	डॉ. अंबादास मुळे	135
33	कवी गोविंदसुतांचे 'सूर्यतीर्थ' एक अवलोकन	डॉ. सुरेश खोब्रागडे	138
34	संगीत आणि संपादन प्रेरणा या घटकांचा आक्रमकतेवर होणारा परिणाम	डॉ. गजानन रत्नापारखी	142
35	'छावणी' कादंवरी एक अभ्यास	डॉ.संगीता शेळके	151
36	संत सेवादासाचे क्रांतिकारी विचार [वोल]	कु.मनाली राठोड	154
37	संत तुकारामांच्या कवितेतील कृपी जाणिवांचे संदर्भ	प्रा.बाळासाहेब कटारे	157
38	विद्याधर गोखले यांचे कथाविश्व	विद्या कडे	161
39	चरित्र वाङ्मयप्रकार संकल्पना, स्वरूप व वैशिष्टये	श्री. दत्तात्रय आसवले, डॉ. ज्ञानेश्वर वाल्हेकर	164
40	भक्ती संप्रदायातील स्त्री	डॉ.अशोक लिंबेकर	169
41	आठवणीचे पक्षी स्वरूप व समीक्षा	प्रा.सिद्धार्थ इंगोले	171
42	आघाड्यांच्या सरकारचे [सन १९९९ते २०१४] महाराष्ट्र राज्य	डॉ. के.जी. पोकळे	175
43	महात्मा गांधी यांची रामराज्याची संकल्पना	डॉ. डी.एम. चौधरी	180
44	स्त्री अस्तित्वाचा आत्मशोध स्त्रीवादी दृष्टीकोनातून	प्रा.प्राची जोशी	184
45	शारीरिक शिक्षणातून विद्यार्थ्यांचा सर्वांगीण विकास	डॉ. नासिर गिरासे	191
46	सांकृतिक पर्यावर आणि मराठी कविता	डॉ. सुनिल निगडे	193
47	मराठी ग्रामीण कादंबऱ्यांमधून अवतरले ग्रामीण जीवनदर्शन	सौ. भाग्यश्री लेंढे	199
48	लोकशाही व्यवस्थेतील राजकीय सामाजीकरणामध्ये राजकीय पक्षांची भूमिका:एक अभ्यास	प्रा.पेटावार	203
49	मराठवाडा मुक्तीसग्रमातील जंगल सत्याग्रह व वर्‍हाड प्रांताचे योगदान	डॉ. धीरजकुमार नजान	210
50	अश्रुंची झाली फुले या नाटकातील आशय – अभिव्यक्ती	डॉ. भूषण बंड	216
51	राष्ट्रसंताचे वैवाहिक जीवनाविषयी विचार	डॉ.प्रवीण करंजकर	219
	भापांतर क्षेत्रातील व्यावसायिक संधी	डॉ. मच्छिंद्र काळे	222
52	थेरीगाथेतील अनुपम सोंदर्य –एक चर्चा	डॉ.माधवी खरात	225
53	ताणतणावावावत सद्यस्थिती व प्रतिबंधक उपाययोजना	डॉ. मनीषा मुलकलवार, डॉ.प्रमोद मुलकलवार	230
54	योगनिद्रेची शास्त्रीय वैठक व प्रत्यक्ष तंत्र	डॉ.सुभाष वाघ	236
55	ज्ञानेश्वरीतील अथवा अंकुर विपयक संदर्भाचे प्रयोजन :एक अभ्यास	डॉ.राजीव यशवंते	239
56	मानवी हक्क आणि भारतातील युवक कल्याण योजना	डॉ.सतीश देसाई	243
57	जयप्रकाश नारायण यांच्या समाजवादी विचारांचा एक विश्लेषणात्मक आभ्यास	डॉ. संभाजी पाटील	248
58	वारकरी संप्रदायातील संत कवयित्रिंचे भक्तीकाव्य	डॉ.अनिल गर्जे	255
59	समीक्षक वा.ल.कुलकर्णी यांची सैद्धांतिक कथा समीक्षा	डॉ. कैलास महाले	262
60	महिला आयोगाची महिलांच्या हक्कांच्या संरक्षणातील भूमिका	डॉ.दिलीपसिंह निकुंभ	268
61	ओसेकर घराण्याचे सामाजिक आणि संस्कृतीक योगदान	अपर्णा गुरव	273
62	विनोवा भावे आणि सर्वोदय	डॉ.संभाजी पाटील	276

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) – 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)–0.676 (2013)
Issue 114 (B) - Recent Trends In Research
UGC Approved Journal
ISSN : 2348-7143
January-2019

राष्ट्रसंताचे वैवाहिक जीवनाविषयी विचार

डॉ. प्रवीण कारंजकर
लोकप्रबोधन कला महाविद्यालय वडनेर,
हिंगणघाट जि. वर्धा
Emai- pkarnjkar@rediffmail.com
Mo. No. 9765653234

वंदनीय राष्टसंत श्री. तुकडोजी महाराज याचा 'ग्रामगीता' हा ग्रंथ सर्व धर्मग्रंथाचा सार आहे. सर्व जग सुखी व्हावे म्हणुन आतापर्यंत जे सर्व महात्मे ऋषीमुनी झटत आले. त्यांना जो मार्ग सापडला नाही तो ग्रामकुंटुंब योजनेचा मार्ग संत तुकडोजी महाराजांच्या ग्रामगीतेत सापडला. ग्रामगीतेच्या ४१ अध्यायात, एकंदर ८ पंचके असून त्यात ग्राम जीवनाच्या पुनर्वटनेचा प्रबंध सर्व तथ्य तपशीलात शिरून खोलवर केलेला आहे. या ८ पंचकांपैकी ५ वे संस्कार शोधन पंचके असून त्यात ५ अध्याय दिलेले आहे. त्यातील वैवाहीक जीवन अध्याय २१ व अंत्यसंस्कार अध्याय २२ अध्यायावर येथे प्रकाश टाकण्यात आलेला आहे.

यशस्वी माणसाच्या जीवनाची नौका ही संस्कारामुळे प्रभावी ठरत असते. जीवनाचा एक अपरिहार्य भाग म्हणूनही संस्काराकडे पाहल्या जाते. एवढेच नव्हे तर संस्कारातूनच हे हे जीवनपुष्प विकसीत होत असते. म्हणूनच मानवी जीवनात या संस्काराचे महत्व अनन्य साधारण स्वरूपाचे आहे. ही बाब लक्षात घेऊनच समाजातील अनिष्ट प्रथा, परंपरा, रूढी, रितीरिवाज यांना नाहीसे करण्याकरीता त्यांनी सुयोग्य संस्काराची रूजवणूक ग्रामगीतेच्या द्वारे केलेली आहे.

त्याचे स्त्रीजीवनविषयक विचार ग्रामीणच नव्हे तर देशातील, विश्वातील स्त्रीजातीच्या दृष्टीने उपकारक ठरणारे आहेत. आज एकविसाव्या शतकातही स्त्रियाचे अनेक प्रष्न अनुत्तरितच आहेत. काही निकालात निघालेले असले तरी नवीन प्रश्नही निर्माण झाले आहेत. स्त्रीची असुरक्षितता, स्त्रीभ्रुणहत्या, स्त्री–पुरूश समानता, तिचे षोशण, दुय्यमत्व, अत्याचार, अपमान या गोश्टी आजही तिच्या पाचवीला पुजलेल्या आहेत. स्त्री षिक्षणाने काही अंषी स्वावलंबी व आपल्या पायावर उभी असली तरी तिचे प्रष्न सुटले असे म्हणता येत नाही. षिक्षित स्त्रीच्याबाबतीत जर अशी अवस्था आहे तर ग्रामीण कष्टकरी स्त्री अजूनही त्याच गर्तेत असल्याचे पूर्णांषाने नाकारता येत नाही. त्यामुळेच संपूर्ण स्त्रीजातीच्या उद्ध्दाराकरिता आणि समाजाचा स्त्रीजीवनविषयक दृष्टिकोन बदलवा यादृष्टीने राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराजांनी ग्रामगीतेत मांडलेले विचार अतिशय महत्वाचे आहेत.

स्त्रीचे शिक्षण, संस्कार, संगोपन, जन्म, अर्थार्जन, विवाह,कुटुंबातील आणि समाजातील तिचे स्थान इत्यादींच्या संबधाने मौलिक स्वरूपाचे विचार ग्रामगीतेत तुकडोजी महाराजांनी मांडले आहेत.

म्हणौनि रथाची दोन्ही चाके /मजबूत करावी कातोनि सारखे
तरीच संसारगाडी सुखे /सुखावेल ग्रामजीवनाची
आदर्श ऐसे मातापिता/ जन्म देतील आदर्श सुता
ते वैकुंठ बनवतील भारता/तुकड्या म्हणे १

सक्षम, सुजाण, सुदृढ, सुसंस्कृत नवपिढी निर्माण होऊन देशाही सर्वच बाबतीत सक्षम व्हावा असे वाटत असेल तर त्याकरिता पुरूशाबरोच स्त्रीही तेवढ्याच प्रमाणात शारीरिक, मानसिक, बौध्दिक, आर्थिक अशा सर्व अंगानी सक्षम असणे गरजेचे आहे असे राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराजांना वाटते. भारतभूमीला वैकुंठाचे स्वरूप प्राप्त व्हावयाचे असेल तर प्रत्येक स्त्रीने सर्व क्षेत्रात सक्षम होण्याची आवश्यकता आहे असे सांगून स्त्रीला पुरूषाच्या बरोबरीने वागविले पाहिजे असाही विचार ते मांडतात.कारण स्त्री–पुरूष ही रथाची दोन चाके आहेत.

Impact Factor – 6.261

ISSN – 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

International E-Research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

January-February-March-2019

Vol. – V, Issue-I (B)

Chief Editor -
Dr. Dhanraj T. Dhangar,
Assist. Prof. (Marathi)
MGV'S Arts & Commerce College,
Yeola, Dist – Nashik [M.S.] India

Executive Editors :
Prof. Tejesh Beldar, Nashikroad (English)
Dr. Gajanan Wankhede, Kinwat (Hindi)
Mrs. Bharati Sonawane-Nile, Bhusawal (Marathi)
Dr. Rajay Pawar, Goa (Konkani)

RESEARCH JOURNEY

RESEARCH JOURNEY

This Journal is indexed in :
- University Grants Commission (UGC)
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmoc Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)

For Details Visit To : www.researchjourney.net

SWATIDHAN PUBLICATIONS

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) – 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)–0.676 (2013)
Multidisciplinaru Issue
UGC Approved Journal
Vol. – V, Issue-I(B)
ISSN : 2348-7143
Jan.-Feb.-March 2019

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	शीर्षक	लेखक/लेखिका	पृष्ठ क्र.
1	उपेक्षित आदिवासी 'माना' जमातीच्या समस्या व आव्हाने	प्रा.एम.के. नन्नावरे	05
2	१९९० नंतरची मराठी कादंबरी एक अभ्यास	डॉ. संजय पाटील	13
3	आदिवासींचे धर्मांतर –एक भयसूचक वास्तव	प्रा.संदीप चपटे	18
4	शेतकरी आत्महत्यांमागील समाजशास्त्रीय वास्तव	डॉ.मारोती वामणे	21
5	भंडारा जिल्ह्यातील यात्रेतील व्यापारिक स्थितीचा अभ्यास	डॉ.सुरेश बन्सपाल	26
6	महात्मा गांधीजीच्या सत्य व अहिंसा विचारांची प्रस्तुतता	डॉ.बाबासाहेब देशमुख	69
7	महाराष्ट्र राज्य शासनाच्या क्रीडा व युवा धोरण २०१२ संदर्भात काढलेले अध्यादेश	राजेंद्रकुमार देवकाते आणि दीपक देवकाते	33
8	दिव्याची निर्मिती कथा	डॉ.अंजली मस्करेन्हस	39
9	भारतीय अर्थव्यवस्थेवरील जागतिकीकरणाचे परिणाम	डॉ. लता कमलापुरे	42
10	लोकगीतातील स्त्री प्रतिमा	डॉ. गायत्री गाडेकर	47
11	कालिदास आणि भवभूतीच्या साहित्यात प्रतिबिंबीत दाम्पत्यजीवन	डॉ.कलापिनी अगस्ती	55
12	लहुजी साळवे याचे क्रांतीकार्यातील योगदान	डॉ.प्रल्हाद दुधाने	62
13	एकविसाव्या शतकातील स्त्री-आत्मचरित्रातील कर्तृत्व आणि कुटुंबवत्सलता	प्रा.मनीषा हाडपे	68
14	डॉ.मोहमद युनूस यांचे बचत गट विषयक आर्थिक विचार-एक अध्ययन	डॉ.मनोजकुमार भोवते	73
15	संशोधन अहवाल लेखानातील पायऱ्यांचा अभ्यास	प्रा.बी.बी.मोटे	76
16	कविवर्य कुसुमाग्रजांच्या कवितेतील संवैधानिक मूल्य : एक आकलन	प्रा. संजय गोहणे	79
17	बुलडाणा जिल्ह्यातील पर्यटन विकास केंद्राचे अर्थशास्त्रीय दृष्टीकोनातून अध्ययन	डॉ. जगन्नाथ ढाकणे	86
18	तुकारामांच्या अभंगातील सामाजिक दृष्टी	डॉ.प्रवीण कारंजकर	91
19	बी.एड्. प्रशिक्षणार्थ्याला जीवन कौशल्य व अध्यापन कौशल्य आत्मसात करण्यासाठी ICT एक प्रभावी उपाय	डॉ.दादासाहेब पवार	94
20	विदर्भ विकासाच्या संदर्भात महाराष्ट्र विधिमंडळाच्या नागपूर अधिवेशनाची फलश्रुती	प्रा. वर्षा चंदनशिवे	97
21	दुर्गसम्राट माणिकगडची राजकीय ऐतिहासिकता	डॉ.आर.पी.झनके	102
22	नमुना निवड पध्दतीचा चिकित्सक अभ्यास	डॉ. बालाजी राजोळे	105
23	बालविवाह : एक सामाजिक समस्या	प्रा.बाळकृष्ण रामटेके	110
24	भारतीय सार्वजनिक निवडणुका –एक दृष्टीक्षेप	डॉ.दिगंबर कापसे	114
25	संत जनाबाईची अभंगवाणी	प्रा.प्रवीण घारपुरे	119
26	समाज माध्यामांतील नवप्रवाह	श्रीमती सुमन तरसे	127
27	किशोरवयीन खेळाडू विद्यार्थ्यांना क्रीडा स्पर्धामध्ये येणाऱ्या मानसिक ताण-तणावाचा अभ्यास	प्रा.दीपक देवकाते	132
28	सुरेश भट यांच्या काव्यातील प्रेम जाणीव	डॉ. राजेश देशपांडे	140
29	यवतमाळ जिल्ह्यात स्थानिक स्वराज संस्थांचा उदय-एक विश्लेषणात्मक अध्ययन	डॉ.सुनील चकवे	148
30	नाटक साहित्य प्रवाह : एक आभास	डॉ.विजय केसकर	152

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) – 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)–0.676 (2013)
Multidisciplinaru Issue
UGC Approved Journal
Vol. – V, Issue-I(B)
ISSN : 2348-7143
Jan.-Feb.-March 2019

तुकारामाच्या अभंगातील सामाजिक दृष्टी

डॉ. प्रा. प्रवीण कारंजकर
श्री. साईबाबा लोकप्रबोधन कला महाविद्यालय,
वडनेर जि. वर्धा
मो.नं. ९७६५६२३२३४
Email Id :- pkarnjkar@rediffmail.com

काव्यनिर्मिती आणि तुकारामाचे व्यक्तिमत्त्व हे अभिन्न आहे. त्यांच्या या व्यक्तिमत्त्वाचा अविष्कार त्यांच्या रचनेतून वा काव्यातून दिसतो. मराठी संताचा विचार करता तुकोबा हे वेगळे आहेत. त्यामुळे वारकरी पंथ आणि मराठी माणूस त्यांच्या अभंगावर अपरंपार प्रेम करतांना दिसतो. प्रबोधन, तत्त्वज्ञान, काव्य या तिन्ही निकषांवर त्यांचे काव्य सरस तर आहेच शिवाय भोळ्या–भाबड्या भाविकांसापासून व्यासंगी संशोधकापर्यंत सर्वांना गुंतवून ठेवण्याचे सामर्थ्य तुकारामाच्या अभंगात असल्यामुळे महाराष्ट्राचा फार मोठा सांस्कृतिक ठेवा म्हणून त्यांच्या अभंगाकडे बघितल्या जाते. भौतिक विपन्नावस्था, राजकीय अस्थिरता आणि धार्मिक–सांस्कृतिक गुलामगिरीत वर्षानुवर्ष खितपत पडलेल्या बहुजनांना बाहेर काढण्यासाठी जी चळवळ संतानी उभी केली त्यात महानुभाव पंथ व वारकरी पंथाचे मोलाचे योगदान आहे. वारकरी पंथाच्या समाजाभिमूख व सांस्कृतिक–धार्मिक लोकशाहीचा पाया तेराव्या शतकात संत ज्ञानेश्वरांनी रचला. त्यावर सतराव्या शतकात तुकोबांनी कळस चढविला म्हणून आजही वारकरी 'ग्यानबा तुकाराम' असा गजर करतात.

ज्ञानेश्वराच्या रचनेचा विचार करता त्यांचे वाङ्मय अलौकितावादी आहे मात्र वाङ्मय व लौकिक व्यक्तिमत्त्व यात भिन्नता आहे. उलट तुकारामाचे अभंग म्हणजे त्यांच्या रसरसत्या, जिवंत व्यक्तिमत्त्वाचे साक्षात प्रतिबिंब आहे. आपल्या सगळ्या लौकिक भावनांचे प्रकटीकरण त्यांच्याद्वारा अभंगातून होत असल्याने बहुजनांना सुध्दा त्यांचे अभंग स्वत:चेच वाटतात. एका साध्या संसारिकापासून साक्षात्कारी संतापर्यंत त्यांच्या व्यक्तिमत्त्वाचा झालेला प्रवास हा मराठी माणसाच्या आस्थेचा व आत्मविश्वासाचा विषय आहे. शुद्र जातीत जन्माला आलेला, त्याचे सर्व चटके भोगलेला, कौटुंबिक व लौकिक संकटात सापडलेला तुकाराम आपल्या संस्कारामुळे व पूर्वपरंपरेमुळे अधिक विठ्ठलाकडे आकर्षित होतो.

जीवनाच्या वणव्यात भाजून निघतांना पुन्हा संसार न मांडता जीवनाचे सत्य स्वरुप शोधण्याचा प्रयत्न करतात, आर्तपणे परमेश्वराचा धावा करतात. परमेश्वर प्राप्त होत नाही म्हणून पाण्याविना मासोळी सारखा तडपतो, हताश होतो, त्रागा करतो. साक्षात परमेश्वराला शिव्या घालतो. शेवटी देवाचे दर्शन झाल्यामुळे पश्चाताप करुन माफी मागतो. हे अत्यंत भाबडे पण प्रामाणिक तरीही स्वाभाविक असे व्यक्तिमत्त्व आजही सर्वानुमते विलोभनीय ठरते.

तुकोबाचे व्यक्तिमत्त्व–चरित्र त्यांचे कवित्व, ग्रंथरचना यांचे आकर्षण सर्वांना आहे. परंतु तुकोबा एवढ्याच कारणाने संतश्रेष्ठ ठरत नाही. त्यांची महानता दडलेली आहे ती त्यांच्या शिकवणीत. त्यांच्या मौलिक उपदेशात तुकोबारायांचा हा उपदेश स्वानुभवाधिष्ठीत आणि अभूतपूर्व होता. पिढ्यानपिढ्या उपकारक ठरु शकेल इतका संजीवकही होता. त्यांच्या उपदेशामागची भूमिका प्रचारकाची, केवळ धर्मसुधारकाची, प्रेषितांची नव्हती. तर जी लोकशिक्षकाची होती. समाजशिक्षकाची होती. या भूमिकेतून त्यांनी केलेली अभंगरचना अज्ञानी आणि बहुजनांच्या मुक्तीचा जाहिरनामा आहे.

जोवरि तोवरि शुरत्वाच्या गोष्टी ।

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION

Impact Factor – 6.261

ISSN – 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

International E-Research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

April-2019 Special Issue – 183 (B)

Multidisciplinary Issue

Chief Editor -
Dr. Dhanraj T. Dhangar,
Assist. Prof. (Marathi)
MGV'S Arts & Commerce College,
Yeola, Dist – Nashik [M.S.] INDIA

Executive Editors :
Prof. Tejesh Beldar, Nashikroad (English)
Dr. Gajanan Wankhede, Kinwat (Hindi)
Mrs. Bharati Sonawane-Nile, Bhusawal (Marathi)
Dr. Rajay Pawar, Goa (Konkani)

This Journal is indexed in :
- University Grants Commission (UGC)
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmoc Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)

For Details Visit To : www.researchjourney.net

SWATIDHAN PUBLICATIONS

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) – 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)–0.676 (2013)
Special Issue 183 (B)- Multidisciplinary Issue
UGC Approved Journal
ISSN : 2348-7143
April-2019

32	आशय व रूपबंध काही निवडक ग्रामीण कादंबऱ्या आणि लेखकांचा नवीन विचार **डॉ. नानासाहेब पवार**	160
33	आदिवासी कवितेतून चित्रित झालेले स्त्रीजीवन **डॉ.नरसिंग कदम**	169
34	स्त्री पुरुष सामानता आणि मंदिर प्रवेश **डॉ.रंजना कदम**	173
35	भारतीय लोकशाहीची वाटचाल **प्रा. एल.व्ही. साके**	178
36	श्रीराम दुर्ग यांच्या 'क्षितिजापलीकडील सूर्य' काव्य संग्रहाचे अवलोकन **डॉ.संजय पाटोळे**	182
37	महाराष्ट्रातील नागरी स्थानिक संस्थांचा इतिहास व विकास **डॉ.सुरेंद्र मोरे आणि विजय सूर्यवंशी**	194
38	प्राचीन पंचायतराज व्यवस्थेचे आधुनिक स्वरूप – एक अध्ययन **डॉ. सुनिल चकवे**	198
39	रवींद्र दामोदर लाखे यांच्या कवितेतील 'मी' चा शोध **प्रा. अरुण ठोके**	201
40	मराठी साहित्यावरील संविधानवादी तत्त्वांचा प्रभाव **प्रा. निलेश लोंढे**	209
41	प्राचीन आणि मध्ययुगीन भारतातील ख्रिस्ती धर्म **विश्वास वळवी**	214
42	भारतीय दारिद्र्याची समस्या –एक चिकित्सक अभ्यास **डॉ.मनोजकुमार भोवते**	218
44	'छावणी' कादंबरीतील ग्रामीण जीवनाशी एकजीव झालेल्या म्हणी व वाक्प्रचार यांचा चिकित्सक अभ्यास **डॉ.संगीता शेळके**	222
45	अमरावती विभागातील आदिवासी आश्रमशाळांमधील शिक्षकांच्या भावनिक बुद्धिमत्तेचा विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनावर होणारा परिणाम –एक अभ्यास **विठ्ठल होनाळे आणि डॉ. मोहन खताळ**	225
46	मर्ढेकरांची भाषाशैली **डॉ. प्रवीण कारंजकर**	229
47	मध्याकाळातील मोगालांचे लष्कर –एक अभ्यास **प्रा.योगेश करवाडे**	233
49	महाराष्ट्रातील तीर्थक्षेत्रे-पर्यटनाची साडेतीन शक्तीपीठे **डॉ.जगन्नथ ढाकणे**	238
50	डॉक्टरांच्या ललित लेखनातील सामाजिकता **डॉ.संगीता चव्हाण**	242
51	संत एकनाथ महाराजांचे अभंग व दुष्काळ **डॉ.अनिल भगत**	246
52	विज्ञान शिक्षकांचा माहिती संप्रेषण तंत्रविज्ञान विषयीचा दृष्टीकोन : एक अभ्यास **डॉ. विजया पाटील**	251
53	१९ व्या शतकाच्या उत्तरार्धातील महाराष्ट्रातील शेती सुधारणा विषयक विचार व कार्य **डॉ.शिवाजी वाघमोडे**	254
54	व्यवस्थेला शस्त्रक्रियेच्या टेवलावर तपासणारी डॉ.मच्छिंद्र चोरमारे यांची कविता **डॉ.सुरेश खोब्रागडे**	259
55	जम्मू-काश्मीर – एक जटिल समस्या **प्रा.दीपकराव देवरे**	268
56	नागपूरकर भोसल्यांचा इतिहास आणि इतिहास संशोधन भालचंद्र रामचंद्र अंधारे यांचे तीन ग्रंथ : भाष्य **दिगांबर कापसे**	271
57	भिकाऱ्यांची समस्या व उपाय **प्रा.बाळकृष्ण रामटेके**	274
58	कार्ला लेणीतील शिलालेख - समाज जीवनाचे चित्रण **डॉ. माधवी खरात**	278
59	जाणिवेचे मानस घटनाशास्त्र : एक विवेचन **डॉ.राजेसाहेब मारडकर आणि श्रीमती रीना बावनकुळे**	284
60	आधुनिक काळातील ग्रथालयातील बदलाचे व्यवस्थापन **प्रा.रोहिदास लोहकरे**	290

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) – 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)–0.676 (2013)
Special Issue 183 (B)- Multidisciplinary Issue
UGC Approved Journal
ISSN : 2348-7143
April-2019

मर्ढेकरांची भाषाशैली

डॉ. प्रवीण कारंजकर
लोकप्रबोधन कला महाविद्यालय वडनेर,
हिंगणघाट जि. वर्धा
Emai- pkarnjkar@rediffmail.com
Mo. No. 9765623234

मर्ढेकरांची कविता वाचतांना आपल्या मनावर पहिल्या प्रथम ठसणारी कोणती गोष्ट असेल तर ती म्हणजे त्यांची भाषा होय.

त्यांची भाषा त्यांच्या तीन कविता संग्रहातुन विखुरली आहे. तिथेही काही वेगवेगळे प्रकार आढळतात. पहिल्या 'शिशिरागन' या काव्य संग्रहावर रविकिरण मंडळाची गडद छाया आहे तर 'काही कविता' तील भाषा जरा निराळ्या वळणाची आहे. मर्ढेकर पुर्व काव्य–भाषेचा विचार केला तर भाषा व्यवहाराहून वेगळी होती. व्यवहारात येणारे दणकट आणि राठ शब्द काव्यांच्या बाहेर ठेवले होते. काव्य चिकित्सेसाठी रसाच्या पूराण्या नव्या कुंडात डुंबायचे, काव्य शैलींसाठी गीत गोविंदाची सुगंधी व शितल सावली शोधायची हे भाषेचे स्वरूप मर्ढेकर पुर्व काळातील कवीतेचे होते, पण मर्ढेकर युगाला सुरूवात झाली आणि लवकरच काव्याच्या या परंपरागत भाषा व शैली पध्दतीला धक्के बसायला सुरुवात झाली. याच कारणामुळे मर्ढेकरांची भाषा शैली काव्य प्रांतात चर्चेत आली व अनेक आरोप –प्रत्यारोपांना पचवून कायम राहिली.

मर्ढेकरांच्या काव्यातील भाषाशैलीचा विचार करतांना त्यातून अनेक गोष्टी लक्षात येतात. त्यात भाषेतील मिस्कोलपणा, मांडणीची निराळी पध्दत, इंग्रजी शब्दांचा वापर, अश्लील शब्दांचा वापर, भाषेतील कर्बोधता अशा एक ना अनेक अंगाने त्यांची भाषा निराळी वाटते.

मर्ढेकरांची भाषा अशी का? यावर असे म्हणता येईल कि, ज्या प्रमाणे चांगल्या कवींचा भाषेवर अतिरिक्त विश्वास नसतो तसाच मर्ढेकरांचाही भाषेवर अतिरिक्त विश्वास नव्हता. भाषेचे अधुरेपण त्यांनी अनेक ठिकाणी बोलून दाखविले आहे. भाषेत काही बदल करणे आवश्यक आहे असे त्यांना वाटत होते म्हणून त्यांनी —

"इरेस पडलो जर वच्चमूजी
तर भाषेची ऐसी तैशी
उलटी सुलटी करीन मीही
भव्य भयानक विराट कपवशी" १

अशी घोषण केली.

अशी घोषणा करणारे मर्ढेकर जरी आपल्याला दिसत असले तरी त्यांचा भाषा सामर्थ्यावर विश्वास होता म्हणूनच

"संत शब्दाचे नायक। संत धर्माचे धुरंदर
एक शब्दाचा किंकर । डक्कर मी"।। २

असे म्हणून आपला सौम्यपणाही व्यक्त करतात. कवी जवळ फक्त टिनपट वा चोमडी उत्तरे व्यंजने आहेत. या व्यंजनांना 'त्या' च्या– परमशक्तीच्या– सामर्थ्याचा स्वर लागल्या खेरीज त्यांच्यात चैतन्य निर्माण होणार नाही, हे त्यांना उमगले होते म्हणूनच–

Impact Factor – 6.261

E-ISSN – 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

International E-Research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

Vol. 6, Issue 2

April-May-June 2019

Chief Editor -
Dr. Dhanraj T. Dhangar,
Assist. Prof. (Marathi)
MGV'S Arts & Commerce College,
Yeola, Dist – Nashik [M.S.] INDIA

Executive Editors :
Prof. Tejesh Beldar, Nashikroad (English)
Dr. Gajanan Wankhede, Kinwat (Hindi)
Mrs. Bharati Sonawane-Nile, Bhusawal (Marathi)
Dr. Rajay Pawar, Goa (Konkani)

This Journal is indexed in :

- University Grants Commission (UGC)
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmoc Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)

For Details Visit To : www.researchjourney.net

E-ISSN : 2348-7143
April-May-June 2019

30	कृष्णा अग्रीहोत्री के साहित्य में चित्रित नारी समस्या	सरला गोसावी	145
31	अंहिसक आंदोलन में स्त्री उपस्थिती	डॉ.विपिन शर्मा	148
32	पर्यावरण साक्षरता मिशन	डॉ. सुनिल चव्हाण	152
33	संत नामदेव : भक्ती आणि कवित्व	डॉ. शशिकांत साळवे	158
34	विकास प्रक्रियेतील महिला आणि स्वातंत्र्य	डॉ.प्रल्हाद दुधाने	162
35	माध्यमे, समाजमाध्यमे आणि सामाजिक वास्तव	प्रा. बालाजी दमकोंडवार	168
36	समकालीन आदिवासी साहित्य : स्वरूप आणि प्रेरणा	डॉ.काशिनाथ बऱ्हाटे	174
37	'तहान' आणि 'बारोमास' समकालीन ग्रामीन जीवनातील दाहक वास्तव	प्रा.मीनाक्षी भोयर	186
38	अनुसूचित जातीतील विद्यार्थ्यांची अभिरुची, समायोजन आणि शैक्षणिक संपादणूक यांचा अभ्यास	डॉ.सुनिता पाटील व आम्रपाली भद्रे	193
39	संत तुकाराम: जीवन आणि कार्य	डॉ. शशिकांत साळवे	199
40	इयत्ता ११वी च्या कला व विज्ञान शाखेच्या विद्यार्थ्यांच्या चिंता पातळीचा अभ्यास	डॉ.संगीता मालेराव	202
41	आदिवासी समूहात जादूटोणा-भूतावाधा यांवर भगाताकडून केल्या जाणाऱ्या उपाय योजना : एक चिकित्सक अभ्यास	श्री. सुकेंद्र वळवी	206
42	माधव कोंडविलकरांच्या कादंबऱ्या	शरद मानकर आणि डॉ. रेखा वडीखाये	211
43	आचार्य विनोबा भावे : शिक्षण	डॉ. प्रविण कारंजकर	217
44	दिवाळी अंकांचे स्वरूप व परंपरा	सौ.योगिता राजकर	222
45	'फेसाटी' : लेखन विशेषांचा शोध	प्रा. बाळासाहेब कटारे	226
46	महानुभावीय चरित्रग्रंथ	डॉ.भास्कर शेळके	230
47	महाराष्ट्र विधिमंडळाच्या नागपूर अधिवेशनाचा उगम, उद्देश व स्वरूप	प्रा.वर्षा चंदनशिवे	234
48	शैक्षणिक ग्रंथालयात माहिती तंत्रज्ञाचे महत्त्व व वापर	डॉ.प्रशांत पगाडे	240
49	ओवीगीतांचे संशोधन	डॉ.भास्कर शेळके	244
50	पूर्व विदर्भातील टसर रेशीम उद्योगाची निर्माण प्रक्रिया आणि उत्पादन	हरिश्चंद्र कैताडे	247
51	संत तुकोबांच्या अभंगातील अध्यात्मनिष्टा	डॉ.राजश्री पवार	254
52	सुरेश भटांच्या काव्यातील निसर्ग चित्रण	डॉ.राजेश देशपांडे	257
53	'हसऱ्या कथा गंगाधर गाडगीळांच्या'-संपादक : डॉ विजया देव	प्रा. प्राची जोशी	261
54	बहिणाबाई चौधरी :एक जीवनविषयक तत्त्ववेत्त्या	डॉ. पल्लवी ताजने	266
55	नाशिक जिल्हातील कोकण जमातीच्या बोलीचीं वैशिष्ट्ये	डॉ.के.एन.सोनवणे व प्रा.मधुचंद्र भुसारे	271
56	महाराष्ट्र ग्रामीण रोजगार हमी योजनेचा लाभार्थ्यांच्या आर्थिक व सामाजिक परिस्थितीवर आलेला परिणाम	डॉ.संबोधी देशपांडे	274
57	माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांची विज्ञान विषयातील अभिरुचीचा अभ्यास	डॉ.विजेंद्र पुराणिक	279
58	आदिवासींचे विधीनाट्य : दशक्रिया	डॉ. अंजली मस्करेन्हस	283
59	महाराष्ट्रातील बौध्दधम्माचे विज्ञानवादी व मानवतावादी केंद्र	प्रा.भिमराव पांडवे	289
60	भारतीय समाजातील समतेचे वास्तव	प्रा.रीता धांडेकर	295
61	डॉ. वावस्कारांचा महत्त्वपूर्ण वैद्यकीय शोध	डॉ.संगीता चव्हाण	300
62	कृषिक्षेत्रातील ऋषितुल्य संशोधक दादाजी खोब्रागडे : कार्य आणि कर्तृत्व	प्रा. डॉ. धनराज खानोरकर	303
63	नागपूर राज्याशी झालेला १८२९ चा तह आणि रेसिडेंट वाईल्डर व तिसरे रघुजी भोसले संबंध	डॉ. मोहन कापगते	308

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) – 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)–0.676 (2013)
Vol. 6, Issue 2
UGC Approved Journal
E-ISSN : 2348-7143
April-May-June 2019

आचार्य विनोबा भावे : शिक्षण

डॉ. प्रविण कारंजकर
श्री. साईबाबा लोकप्रबोधन कला
महा. वडनेर, जि. वर्धा
E-mail id: pkarnjkar@rediffmail.com
Mo. No. 9765623234

आचार्य विनोबा भावे भुदान चळवळी मुळे संपूर्ण भारत व्यापी झालेले व्यक्तिमत्व होते. स्वातंत्र्य चळवळीतील त्यांचे कार्य व महात्मा गांधींशी त्यांची असलेली जवळीक या सर्वांमुळे विनोबाचे विचार लक्षात घ्यावे लागतात. त्यांचा जन्म ११ सप्टेंबर १८९५ चा तर १५ नोव्हेंबर १९८२ हा त्यांचा मृत्यु काळ या काळात त्यांनी विपूल लेखन केले त्यात अष्टादशि (सार्थ), ईशावास्यवृत्ती, उपनिषदांचा अभ्यास, गीताई, चिंतनिका, गीताप्रवचणे, गुरूबोध सार (सार्थ), जीवनदृष्टी, भागवत धर्म—सार, मधुकर मनुशासनम्, लोकनीती, विचारपोथी, साम्यसुत्रवृत्ति, साम्यसुत्रे, स्थितप्रज्ञ दर्शन इ. रचना त्यांनी केल्या. त्यात गीताई चे लेखन त्यांना महाराष्ट्रातील सर्वसामान्य माणसांपर्यत घेऊन गेले.

सामाजीक राष्ट्रीय व धार्मिक विषयांवर त्यांचे लेखन होते. त्यांचे शिक्षण विषयक विचार त्यांच्या लेखनात अनुषंगानेच आलेले आहेत. आचार्य विनोबा भावे यांचे शिक्षण विषयक विचार आजच्या संदर्भातही महत्वपूर्ण आहेत. स्वामी विवेकानंद यांनी तत्कालीन भारतीय शिक्षणा बाबत म्हटले होते की, "कुणी काही परीक्षा, दिल्या किंवा व्याख्यानाची आतिषबाजी केली की झाला तो तुमच्या दृष्टीने शिक्षित, जे शिक्षण लाभल्याने जनता जीवन संग्रामाला लायक होवु शकत नाही, जे शिक्षण चारित्र्यबल, परसेवातात्परता व सिंहासारखे साहस निर्माण करू शकत नाही, त्याला काय शिक्षण म्हणायचे? ज्या शिक्षणाने माणूस जीवनात आपल्या पायावर उभा राहु शकतो तेच खरे शिक्षण. जे शिक्षण तुम्ही आज, शाळा कॉलेज मधुन घेता त्या शिक्षणामुळे तुमची एका अजीर्ण झालेल्या रोग्यांची जातच जणू तयार होत आहे. किल्ली दिलेल्या यंत्रासारखे तुम्ही राबता. जन्माला आले आणि मरून गेले या विधानाचे तुम्ही जण मुर्तिमंत उदाहरणच आहात." (१) विवेकानंदांनी तत्काली शिक्षण व्यवस्थेचे केलेले हे वर्णन नंतरच्या कालावधीतही बदलेले नाही. विनोबांच्या काळातही बाबू तयार करणारी इंग्रजांची शिक्षण पद्धती होती. पुढे भारताला स्वातंत्र्य मिळाल्यावर या शिक्षण व्यवस्थेत फारसा बदल झाला नाही. उलट मागच्यावरून पुढे याप्रमाणेच त्याच व्यवस्थेत थोडाफार बदल करून भारतीयांना लागू करण्यात आला त्याचा परिणाम मने परके व तेवढे स्वकीयांचे सर्वच गौण असे समजणारी नवीन पिढी तयार झाली.

स्वातंत्र्यानंतर शिक्षण पद्धती विनोबांनी रूचली नव्हती कारण या शिक्षणातून शक्तीसंपन्न मानव तयार होत नव्हता तर शरीर व मनाची शक्ती गमविलेला मानव तयार होत होता. तत्कालीन शिक्षण पद्धती बाबत विनोबा म्हणतात, "या पध्दतीत प्रवेश केल्या पासून दहा पंधरा वर्ष शिक्षण घेता घेता त्याचा सर्व अध्ययन रस शुष्क होतो. त्याची

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION

Impact Factor - 6.261

ISSN - 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

International E-Research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

May-2019

Special Issue No. 188 (B)

Chief Editor -
Dr. Dhanraj T. Dhangar,
Assist. Prof. (Marathi)
MGV'S Arts & Commerce College,
Yeola, Dist – Nashik [M.S.] INDIA

Executive Editors :
Prof. Tejesh Beldar, Nashikroad (English)
Dr. Gajanan Wankhede, Kinwat (Hindi)
Mrs. Bharati Sonawane-Nile, Bhusawal (Marathi)
Dr. Rajay Pawar, Goa (Konkani)

RESEARCH JOURNEY

This Journal is indexed in :
- University Grants Commission (UGC)
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmoc Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)

For Details Visit To : www.researchjourney.net

SWATIDHAN PUBLICATIONS

31	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या विचारांचा समग्र मराठी साहित्यावरील प्रभाव — डॉ. एस. डी. लांडे	158
32	ऑनलाईन शिक्षण पद्धतीवर आधारित 'स्वयंम' या आधुनिक शैक्षणिक उपक्रमाची निर्मिती आणि कार्यपद्धती : एक अभ्यास — प्रा. ताराचंद पाटील व प्रा. हितेश ब्रिजवासी	161
33	'फेसाटी' : एक भयानक जीवन वास्तव — वसंत गावडे व डॉ. पांडुरंग भोसले	166
34	पाणिनीय व्याकरणातील अन्वर्थसंज्ञाचे विश्लेषणात्मक अध्ययन — स्वाती धर्मे व हरेकृष्ण अगस्ति	171
35	'फॅन्ड्री' एक समाज वास्तवदर्शी चित्रण — अरुणा गायकवाड	179
36	भटक्या-विमुक्तांची परिवर्तनाची चळवळ आणि नेतृत्व — डॉ.तातोबा बदामे	183
37	दैवतगीते – मानवी समूहजीवनाचा आविष्कार — कैलास सदामत	187
38	सुरेश भटांच्या काव्यातून प्रगटणारे आत्मचिंतन — डॉ.राजेश देशपांडे	191
39	जागतिक तापमानवाढ करणे व प्रभाव — प्रा. एस.एस. पवार	198
40	भारतातील दारिद्र्याविषयक अभ्यास — डॉ. के.पी.वाघमारे	201
41	नव्वोदत्तरी आदिवासी कविता — डॉ. एस. डी. लांडे	206
42	तुकडोजींची गुरुदेव शक्ती — डॉ. प्रविण कारंजकर	210
43	आनंदी गोपाळ – एक निरीक्षण — उज्ज्वला रोहमारे	213

या अंकाचे सर्व अधिकार प्रकाशकांनी राखून ठेवले आहेत. प्रकाशक, संपादक यांच्या लेखी पूर्वपरवानगी शिवाय यातील लेखांचे पूनर्प्रकाशन करता येणार नाही. या विशेषांकातील लेखांतून/संशोधन निबंधांतून व्यक्त झालेली मते ही त्या संबधित लेखाच्या लेखकांची वैयक्तिक मते आहेत, त्याच्याशी संपादक, प्रकाशक सहमत असतीलच असे नाही. लेखांच्या मूळ स्वामित्व हक्काविषयीची (कॉपी राईट्स संदर्भातील) सर्वस्वी जबाबदारी संबंधित लेखकांची आहे.

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) – 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)–0.676 (2013)
UGC Approved Journal
Multidisciplinary Issue
Special Issue No.188 (B)
ISSN : 2348-7143
May- 2019

तुकडोजींची गुरूदेव शक्ती

प्रा. डॉ. प्रवीण कारंजकर
श्री साईबाबा लोकप्रबोधन कला. महा.
वडनेर जि. वर्धा
E-mail :- pkarnjkar@rediffmail.com
Mo. No. 9765623234

अव्दैत हे भारतीय अध्यात्माचे शिखर आहे. अव्दैत हे धर्मजिवनाचे पूर्णत्व आहे. अव्दैत म्हणजे मनुष्य जीवनाची पुर्णता आहे. थोडक्यात एकूण धर्मशास्त्र, आध्यामिक जीवनाची सांगता अव्दैतानेच होते.

अव्दैत या शब्दात अ + व्दैत असे दोन शब्द सामावलेले आहेत. अ याचा अर्थ अभाव असा होतो तर व्दैत या शब्दाचा अर्थ दोन असा होतो. दोन नाही तर एक म्हणजे अव्दैत होय. व्दैत म्हणजे दोन तर अव्दैत म्हणजे एक होय. सृष्टी व समष्टी, आत्मा व परमात्मा सर्व एकच आहे. असे मानले गेले आहे. हाच अव्दैताचा विचार आत्मा या शब्दाने समोर येतो. अव्दैताचे मुर्त स्वरूप म्हणजे आत्मतत्व होय. हे आत्मातत्व अजर, अमर, अविनाशी, चिरंतन व सर्वव्यापी आहे.

अव्दैताचा विचार हा आत्मतत्वाशी संबंधी आहे. आत्मा हा सर्वोच्च असून पुढे सृष्टीची निर्मिती करतांना हे आत्मतत्व विविधरूपे धारण करते. जीव प्रत्येक ठिकाणी व्दैत बघायला लागतो. हे व्दैत जीवनाच्या प्रत्येक क्षेत्रात ते बघतो भौतीक व मानसिक जगतात प्रत्येक क्षेत्रात तो व्दैताच्याच आधार वर्तन करतो.

मात्र अव्दैतात हे व्दैत मान्य केले गेले नाही. या संबंधीचा विचार, सर्वच उपनिषदात आलेला आहे. छदोग्य उपनिषदात या आत्म्याचे वर्णन करतांना म्हटले आहे. असा हा आत्मा अणुरेणुहून छोटा आहे. तसाच पृथ्वी व अंतरिक्षाहून मोठा असा आहे. असे वर्णन येते.

अव्दैताचे विशेष

१) अव्दैत सृष्टीतील सर्व तत्वात भेद अमान्य करते.
२) अव्दैतात मनुष्य व मनुष्यत्तर प्राणी यात एकरूपता सांगीतली आहे.
३) अव्दैतात आत्मतत्व प्रमुख असून सर्व प्राण्यात त्याचे अस्तित्व मान्य केले आहे.
४) अव्दैत मनुष्य व प्राण्या प्रमाणेच सजीव व निर्जिव यातही एकरूपता सांगते.
५) अव्दैतहा भारतीय धर्माचा प्राण आहे.

राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराजाचा धर्मविचार हा अव्दैताची जाण असणारा होता. म्हणूनच सामान्यासाठो व्दैताच बोध करणारे राष्ट्रसंत ग्रामगीतेत पहिल्याच अध्यायात अव्दैताचा उपदेश करतात.

देव जैसा आकळला। तैसा देह—अहंकार मावळला।
लवणकण सागरी मिळाला। सागर झाला एकत्वे।।९४।।
यापरी पुढची आहे पायरी। जैसा वृत्ति धरोनि चढाल वरी।
तैसा जीव ब्रहम होवोनि अंतरी। अनुभव होई आपनचि।।९५।।
म्हणे मीची सर्व आता झालो। विश्वी विश्वाकार होवोनि गेलो।
सर्वचि कार्य करू लागलो। आपणाचि साठी।।९६।।
माझ्याविरहीत कोणी नुरला। अणुरेणूमाजी मीचि संचंली।
ऐसा अनुभव येता झाला। पुर्ण योगी।।९७।। (१)

Vena Lok Prabodhan Shikshan Sanstha Hinganghat's

SHRI SAIBABA LOK PRABODHAN ARTS COLLEGE, WADNER

Th-Hinganghat, Dist- Wardha

Research Papers Published in UGC Care

(0nline)

Academic Year

2021-22

The International Journal of Analytical and Experimental Modal analysis
An UGC-CARE Approved Group - II Journal
An ISO : 7021 - 2008 Certified Journal
ISSN NO: 0886-9367 / web : http://ijaema.com / e-mail: submitijaema@gmail.com

IJAEMA

Certificate of Publication

This is to certify that the paper entitled CERTIFICATE ID:IJAEMA/6997

"A 25-Year Clinical Study of The Concept of Human Development"

Authored by :

Dr. Vitthal Ghinmine

From

Shri Sai Baba Lok Prabodhan Kala College Wadner Dist. Wardha

Has been published in

IJAEMA JOURNAL, VOLUME XIV, ISSUE II, FEBRUARY- 2022

Michal A. Olszewski Editor-In-Chief
IJAEMA JOURNAL

6.3
IMPACT FACTOR

ISO International Organization for Standardization
7021-2008

Principal
Shri Saibaba Lok ...

http://ijaema.com/

Scientific Journal Impact Factor - 6.3

Submit Your Paper To: SubmitIjaema@Gmail.Com

ISSN NO: 0886-9367

The International Journal Of Analytical And Experimental Modal Analysis

An UGC-CARE Approved Group - II Journal (Scopus Indexed Till 1992)
(https://www.scopus.com/sources?sortField=citescore&sortDirection=desc&isHiddenField=false&field=issn&issn=&issn=08869367&_openAccess=on

IJAEMA

UGC-CARE Group II Journals

Download UGC-CARE Group 'II' Journals List:UGC-CARE Group 'A' Peer Reviewed Refereed Journal
https://ugccare.unipune.ac.in/site/website/CareList.aspx
(https://ugccare.unipune.ac.in/site/Applicant/login.aspx)

Open Access Journal
A Monthly Publishing Journal

Login User Name: ugccareunipune@gmail.com
Password: 987654321

HOME () CALL FOR PAPERS (CALL FOR PAPERS/) GUIDELINES (GUIDELINES/) PROPOSALS (PROPOSALS/)

ARCHIVES (ARCHIVES/) EDITORIAL BOARD (EDITORIAL BOARD/) CONTACT (CONTACT/)

VOLUME XIII - ISSUE-IV-APRIL- 2021

1. Rice Grain Detection with Machine Learning Using SVM Classification (https://drive.google.com/file/d/1td1I-KLilSxTqAoAv54Ccjdc19kUIMPS/view?usp=sharing) K Keerthi, Mogal Sona, D Hari Chandana, M Harshitha, T Brahmaiah; QIS College of Engineering & Technology
Page No: 1-10
DOI:18.0002.IJAEMA.2022.V14I02.200001.0156859599 (https://drive.google.com/file/d/1td1I-KLilSxTqAoAv54Ccjdc19kUIMPS/view?usp=sharing)

2. Analysis Modelling & Simulation of grid connected STATCOM (https://drive.google.com/file/d/1jiNDaAGD7cUoKqNSnLQhcsf2wbGpyKuQ/view?usp=sharing) Dr.N.V.Subba Rao; Anu Bose Institute of Technology, Paloncha, India
Page No: 11-17
DOI:18.0002.IJAEMA.2022.V14I02.200001.0156859600 (https://drive.google.com/file/d/1jiNDaAGD7cUoKqNSnLQhcsf2wbGpyKuQ/view?usp=sharing)

3. An Implementation of SSSC-Based Power Flow Enhancement in Transmission Lines (https://drive.google.com/file/d/1q2018DIjV5xCxlRk6xbWkjAedMU8R0EL/view?usp=sharing) Dr.N.V.Subba Rao; Anu Bose Institute of Technology, Paloncha, India
Page No: 18-26
DOI:18.0002.IJAEMA.2022.V14I02.200001.0156859601 (https://drive.google.com/file/d/1q2018DIjV5xCxlRk6xbWkjAedMU8R0EL/view?usp=sharing)

4. EMOTIONAL ANALYSIS USING TWITTER DATA DURING PANDEMIC SITUATION: COVID-19 (https://drive.google.com/file/d/1SgKYIhRblKWK6r0KqwfPQxw7zgCgaOLt/view?usp=sharing) Davood Hasan Khan, Dr. Md. Ateeq Ur Rahman, Dr. R. Jothikumar; SCET, Hyderabad, TS, India
Page No: 27-30
DOI:18.0002.IJAEMA.2022.V14I02.200001.0156859602 (https://drive.google.com/file/d/1SgKYIhRblKWK6r0KqwfPQxw7zgCgaOLt/view?usp=sharing)

5. To study the efficacy of Rakta pachak yog (Herbal formulation) in Dooshivishjanya Vicharchika (Eczema due to Cumulative toxicity) (https://drive.google.com/file/d/1fJoPOW3LDyiWufbmoK0OcJe83ra-0bge/view?usp=sharing) Pradeep Patil, Sudarshan Hande, Vishal Kulkarni, Amit Mujumdar; D Y Patil Deemed to be University School of Ayurveda
Page No: 31-39
DOI:18.0002.IJAEMA.2022.V14I02.200001.0156859603 (https://drive.google.com/file/d/1fJoPOW3LDyiWufbmoK0OcJe83ra-0bge/view?usp=sharing)

6. Comparative Analysis of Optimization Techniques in Wind Farm Layout Optimization (https://drive.google.com/file/d/1rEerbII_Ef4EGZLp3ApFhEkp5aSnCAe8X/view?usp=sharing)Gulshan Katre, Prof. Radharaman Shah; Tulsiramji Gaikwad Patil College of Engineering & Technology Nagpur, Maharashtra
Page No: 40-52
DOI:18.0002.IJAEMA.2022.V14I02.200001.0156859604 (https://drive.google.com/file/d/1rEerbII_Ef4EGZLp3ApFhEkp5aSnCAe8X/view?usp=sharing)

7. Study and Simulation of AC/DC Microgrid with Wind and Solar Energy Source (https://drive.google.com/file/d/1DSDqq7-zSHpxYmawwdGIG6DXadbzlhmQ/view?usp=sharing) Shraddha Y. Tembhurne, Prof. Sneha Tibude; Abha Gaikwad Patil College of Engineering Nagpur, India
Page No: 53-56
DOI:18.0002.IJAEMA.2022.V14I02.200001.0156859605 (https://drive.google.com/file/d/1DSDqq7-zSHpxYmawwdGIG6DXadbzlhmQ/view?usp=sharing)

8. A Review on DIABETES: A GLOBAL CRISIS AND IT'S HERBAL REMEDIES (https://drive.google.com/file/d/13fkUDzK0379J4zHtmVE_0d6y6wtGmuz5/view?usp=sharing) Dr. Neelam Charles, Dr. Anurag Jain, Dr. Prabhakar Budholiya; Government Medical College, Ratlam (M.P.)
Dr. Syed Shahab Ahmed, Ms. Deepshikha Gunwan, Ms. Khushbu Vaidhya; Sri Satya Sai University of Technology and Medical Sciences, Sehore (M.P.)

Principal
Shri Saibaba Lok Prabodhan
Arts College Wadner

122. Analysis of High frequency AC power by switched capacitor multi level inverter (https://drive.google.com/file/d/1DKP5maVvGZ3Ft19GIJEC3xqa_edxSN_w/view?usp=sharing) K.Aravindkrushna, Dr.Malaji Sushama; JNTUH College of Engineering, Hyderabad, India

Page No: 1011-1017

DOI:18.0002.IJAEMA.2022.V14I02.200001.01568596651 (https://drive.google.com/file/d/1DKP5maVvGZ3Ft19GIJEC3xqa_edxSN_w/view?usp=sharing)

123. A Capacitor Voltage-Balancing Method for Four-Level Voltage- Source Inverter (https://drive.google.com/file/d/14IN6f-N7Qe4rGHMR85e1FSMGlz4hPD4t/view?usp=sharing) K.VENKATA SIVARAO, K.ASHOK KUMAR; ESWAR COLLEGE OF ENGINEERING, NARASARAOPET, AP, INDIA

Page No: 1018-1024

DOI:18.0002.IJAEMA.2022.V14I02.200001.01568596652 (https://drive.google.com/file/d/14IN6f-N7Qe4rGHMR85e1FSMGlz4hPD4t/view?usp=sharing)

124. COVID-19 Diagnosis and Treatment Analysis Using Deep Learning (https://drive.google.com/file/d/1fVfB8cmImOTH6cC92mM_7R7BNC6qQb0p/view?usp=sharing) R.SREENIVASULU, B.CHARISHMA; Srinivasa Institute of Technology and Science, Kadapa, AP

Page No: 1025-1032

DOI:18.0002.IJAEMA.2022.V14I02.200001.01568596653 (https://drive.google.com/file/d/1fVfB8cmImOTH6cC92mM_7R7BNC6qQb0p/view?usp=sharing)

125. A 25-Year Clinical Study of The Concept of Human Development (https://drive.google.com/file/d/1XhriN6qA_OUfxgXTqJdMQJIR6Xy9muDr/view?usp=sharing) Dr. Vitthal Ghinmine; Shri Sai Baba Lok Prabodhan Kala College Wadner Dist. Wardha

Page No: 1033-1041

DOI:18.0002.IJAEMA.2022.V14I02.200001.01568596654 (https://drive.google.com/file/d/1XhriN6qA_OUfxgXTqJdMQJIR6Xy9muDr/view?usp=sharing)

126. DESIGN OF LOW LEAKAGE AND DATA RETENTION IN TCAM CELL BASED ON PACKET ROUTING SYSTEM BY USING SRAM (https://drive.google.com/file/d/1smotpOUv6h7gGGHkpGtdg8gzwPJ4xe58/view?usp=sharing) JUPUDI KAMALA PRIYA, DONE SRIDHAR; RAMACHANDRA COLLEGE OF ENGINEERING NH-16 BYPASS ROAD, VATLURU (V, ELURU, ANDHRA PRADESH 534007.

Page No: 1042-1053

DOI:18.0002.IJAEMA.2022.V14I02.200001.01568596655 (https://drive.google.com/file/d/1smotpOUv6h7gGGHkpGtdg8gzwPJ4xe58/view?usp=sharing)

127. A STUDY ON AWARENESS OF CRYPTO CURRENCY WITH SPECIAL REFERENCE TO COIMBATORE CITY (https://drive.google.com/file/d/1ErRaLP6VwQ7gKN5uZ2NpiEatBcFlqe1I/view?usp=sharing) Dr. R. DEVI PRASANNA, P. ANUNCIA GABRIELA, P. JONA JENNIFER; Nirmala College for Women, Coimbatore

Page No: 1054-1060

DOI:18.0002.IJAEMA.2022.V14I02.200001.01568596656 (https://drive.google.com/file/d/1ErRaLP6VwQ7gKN5uZ2NpiEatBcFlqe1I/view?usp=sharing)

128. Analysis of High frequency AC power by switched capacitor multi level inverter (https://drive.google.com/file/d/1peOQ-XA4o6SIdsHFSyW6-fALpt1hGF_q/view?usp=sharing) K.Aravindkrushna, Dr.Malaji Sushama; JNTUH College of Engineering, Hyderabad, India

Page No: 1061-1067

DOI:18.0002.IJAEMA.2022.V14I02.200001.01568596657 (https://drive.google.com/file/d/1peOQ-XA4o6SIdsHFSyW6-fALpt1hGF_q/view?usp=sharing)

129. A Conceptual Framework of IT Employees Training Methods and Job Performance (https://drive.google.com/file/d/1OT2H62lyHwp19iV8pqRsCSOY-CT3AP2T/view?usp=sharing) Ramesh D and Dr. N.Mohan; Bharathiar University, Coimbatore

Page No: 1068-1078

DOI:18.0002.IJAEMA.2022.V14I02.200001.01568596658 (https://drive.google.com/file/d/1OT2H62lyHwp19iV8pqRsCSOY-CT3AP2T/view?usp=sharing)

130. STATISTICAL MACHINE LEARNING CLASSIFICATIONS ON PROSTATE CANCER DATASET (https://drive.google.com/file/d/1-sDD3mdnZdZIshcmB4DovmJVisO5Ig5E/view?usp=sharing) K.Ramakrishna Reddy, Dr.G.N.K.Suresh Babu; Acharya Institute of Graduate Studies, Bengaluru

Page No: 1079-1090

DOI:18.0002.IJAEMA.2022.V14I02.200001.01568596659 (https://drive.google.com/file/d/1-sDD3mdnZdZIshcmB4DovmJVisO5Ig5E/view?usp=sharing)

131. A Study of Implementation of Right To Information Act, 2005 in Assam (https://drive.google.com/file/d/1-2hfdy3pFJIKLN_5kVdd-_78TcZOE1A8/view?usp=sharing) Jayashree Sarma ; Kumar Bhaskar Varma Sanskrit &Ancient Studies University.

Priti Bora; Gauhati University, Guwahati-14, Assam.

Page No: 1091-1101

DOI:18.0002.IJAEMA.2022.V14I02.200001.01568596660 (https://drive.google.com/file/d/1-2hfdy3pFJIKLN_5kVdd-_78TcZOE1A8/view?usp=sharing)

132. Awareness about Government Schemes among Tribal Women in Virudhunagar District (https://drive.google.com/file/d/117aw44AI2olKNLJAYoIrfWDLWyEO1MQQ/view?usp=sharing) Dr. V. Karthihai Selvi, Sivakasi and M. Muthupandi; Ayya Nadar Janaki Ammal College

Page No: 1102-1102

DOI:18.0002.IJAEMA.2022.V14I02.200001.01568596661 (https://drive.google.com/file/d/117aw44AI2olKNLJAYoIrfWDLWyEO1MQQ/view?usp=sharing)

Principal
Shri Saibaba Lok Prabodhan
Arts College, Wadner

133. IMAGE CLASSIFICATION USING MACHINE LEARNING (https://drive.google.com/file/d/1QuSlqbnyMGPKWzWJpEqIRVQJ2QnD_IPs/view?usp=sharing) Neelam Sai Kiran, M. Nandini, B. Tejaswini, Sd. Arief, N. Tejaswini; Qis College of Engineering and Technology, Andhra Pradesh, India

A 25-Year Clinical Study of The Concept of Human Development

Dr. Vitthal Ghinmine
Head of the Department of Economics
Shri Sai Baba Lok Prabodhan Kala College Wadner
Dist. Wardha
E-mail: vghinmine1980@gmail.com
Mo.No. 9689642449

Preface:

The Human Development Index was formulated in 1990 by the United Nations Development Program. Mahbub-ul-Haq, Dr. A group of human development indicators has been developed under the leadership of Amartya Sen, an economist. And since then the World Human Development Report has been published regularly every year. The Human Kicks Index has developed a new measure to measure the economic and overall development of a country. By this measure, the concept of human development came into being to measure the holistic development of the population of any country globally. The concept of human development is that the people of that country are the real wealth of that ountry. Based on this sentence. The Human Development Report is published by the United Nations Development Program. Each year, new solutions are proposed, taking into account new concepts. This concept is reviewed in the present dissertation.

Human Development:

Human development is a combination of the struggle for the three most important aspects of life, education, health and livelihood, and its fulfillment. " Or the process of expanding the range of opportunities available to people is human development. "

In short, the basic goal of human development is to provide people with education, health and employment opportunities and thereby broaden their horizons. At the same time, everyone is expected to enjoy the rights of political freedom, protection of human rights and protection of property. Human development includes gender equality, economic equality and cultural equality, all are expected to have equal opportunities and only certain problems are expected to be solved.

The 1990 Human Development Report sets out three key criteria for human development.

1) Health: Long and healthy life or average life expectancy from birth

2) Education: Availability of knowledge a) Literacy rate b) Academic achievement.

3) Income: The standard of living is the per capita income required to live a good life.

Principal
Shri Saibaba Lok Prabodhan
Arts College,Wadner